

AZ A BIZONYOS „K” VONAL

A levert forradalmak után mindig voltak olyanok, akik gyávaságból az eseményektől távol tartották magukat, és a tragédia bekövetkezésekor nem győzték dicsérni saját józan eszüket, higgadtságukat, előrelátásukat, s nem átalították ezek hiányával vádolni a forradalmárokat. Én is sokszor kaptam még baráti körből is szemrehányást. „Hogyan lehetett egy bukásra ítélt mozgalom mellé állni? Miért nem néztél a térképre?”

Írásomban most erre a kérdésre szeretnék választ adni és ezzel kapcsolatban néhány tipikus kommunista magatartásról és módszerről megemlékezni. 1956-ban Mezőkövesden voltam ügyvéd. Eredetileg Jászberényben szerettem volna irodát nyitni, be is adtam bejegyzési kérelmemet a Budapesti Ügyvédi Kamarához, mivel Szolnokon ilyen még nem volt. Vártam a választ, de az késett. Összeköttetésem segítségével sikerült a Kamara titkárával beszélnem. Ő azt tanácsolta, hogy kiscsúszás miatt ne Jászberényen próbálkozzam, hanem menjek el olyan helyre ahol ügyvédihiány van. Miután kérelmemet végül is elutasították, ezt a tanácsot meg is fogadtam. Hogy a visszautasítás oka mi volt, azt sejtettem, de később meg is bizonyosodtam róla. Ugyanis amikor irataimat átvettem, sikerült megpillantanom a jászberényi vb titkár és a személyzetis által aláírt iratot, amelyben ez állt: „Ősrégi kulák család sarja.” Sajnos többet nem tudtam elolvasni, mert az iratokat kiadó tisztviselő mérgesen elkapta tőlem. Megjegyzem, apámnak már csak 20 holdja volt. Később megtudtam, hogy elutasításomról öttagú bizottság döntött azzal az indoklással, hogy mindig támadtam a népi demokráciát.

Kérelmemet újra beadtam, most a Miskolci Kamarához, és célozul Mezőkövesdet jelöltem meg egy jó ismerősöm javaslatára. Ide azután be is jegyezték 1954 decemberében. Itt nagy hátránnyal indultam, hiszen kevés ismerősöm volt. Különösen nehézé vált a helyzetem, amikor bekényszerítették az ügyvédi munkaközösségbe. Itt közös irodában ültem idősebb és már Mezőkövesden hosszabb ideje ügyvédi gyakorlatot folytató kollégákkal, hogy a szegénylős ügyfelek még akkor sem mertek hozzám fordulni, ha szerettek volna. Mint legfiatalabbra, rám löcsölték az összes kirendelt védői, keveset jövedelmező ügyet. Így én 30 ügyvel kerestem 1800 forintot, a többiek néhányval 5-8000 forintot. Nem csoda hát, torkig voltam az egész munkaközösséggel. De a forradalomban nem ezért vettem részt.

1956. október 25-én Mezőkövesden is tüntetésre készültek, amelyet a rendőrség engedélyezett. Öt óra táján legnagyobb meglepetésemre felhívott a mezőkövesdi párttitkár és megkérdezte, mit szólok a pesti eseményekhez. Sajnálom a sok áldozatot, és szeretném egy gombnyomással leállítani - válaszoltam.

- Majd leállítja Nagy Imre meg a többi elvtárs! - mondta a párttitkár.

Nem biztos, hogy sikerül, mondtam és letettem a kagylót.

A párttitkárral őszintén beszéltem. Ekkor még nem kívántam bekapcsolódni az eseményekbe. Két kommunista csoport közötti küzdelemnek tartottam, és nem reméltem, hogy a sokunk által óhajtott demokrácia az oroszok jelenlétében meg tud valósulni.

Este hat órakor megkezdődött a tüntetés. Nagyon békésnek indult a dolog. A diákok vezetésével vidáman sétálgattunk a főutcán, örültünk, hogy legalább kiabálni lehet. De egyszerre rongyos ruhás, fegyveres fiatalok tűntek fel a tömegben. Klementinán, az állami gazdaságban dolgozó munkaszolgálatosok voltak, akik „kulák”, „osztályidegen” származásuk miatt nem lehettek rendes sorkatonák, hanem megalázó helyzetben, fegyveres őrizet alatt dolgoztatták őket. A forradalom hírére lefegyverezték őket, szétkapkodták a fegyvereket és bejöttek Mezőkövesdre. „Gyerünk a parasztság jobb jövőjéért előre.” - mondta egyikük, és a kicsit megszeppent diákok élére állva a rendőrséghez vonultak és elfoglalták azt. A hangulat egyre forrószódott és egy fegyveres már elindult a tanácselnök meggyilkolására, aki történetesen velünk közös udvarú házában lakott. Nagy nehezen sikerült lebeszélnem.

Mindezek az események meggyőzték arról, hogy itt komolyabb és veszélyesebb dologról van szó, mint amit gondoltam. Felmerült az a remény, hogy a rendszer megdöntésére, de legalábbis lényeges megváltoztatására sor kerülhet. Ugyanakkor fennállt az a veszély is, hogy a végsőkig

elkeseredett, megalázott emberek önbíráskodáshoz és bosszúhoz folyamodnak. Ezt pedig mint hívő keresztény és mint jogász megengedhetetlennek tartottam, bárki ellen irányuljon is. Egyre inkább kötelességemnek éreztem, hogy megpróbáljak segíteni azoknak, akik a forradalom céljainak eléréséért és tisztaságáért küzdenek.

Másnap délelőtt a munkások visszavitték és beiktatták hivatalába a korábban kommunisták által elbocsátott főjegyzőt. Amikor felmentem a tanácsházára, legnagyobb meglepetésemre ott udvarolt már neki a párttitkár. Amikor meglátott, hozzám fordult és igazat adva azoknak, akik a változásokat akarják, azt mondta, hogy később még szívesen bíróság elé is állnak, csak most próbáljuk a vérontást megakadályozni. És hogyan képzeli el ezt? - kérdeztem. Most alakulnak az üzemekben a munkástanácsok – válaszolta-, jó lenne, ha azt elérnék, hogy oda józan gondolkodású, humánus emberek kerüljenek. És ha az oroszok beavatkoznak? Erre a jelenlevő katonatisztekkel versenyt tiltakozott, hogy az teljesen lehetetlen. Mivel a párttitkár elgondolása nem látszott rossznak, ebben az irányban kezdtünk el működni. Nem volt ez egyszerű. Például amikor egy köztisztelen álló volt szolgabíró akartam felkérni, hogy csatlakozzon hozzánk, a felesége letagadta, hogy otthon van. De jelentkeztek olyanok is, akik a kommunisták akasztását követelték. Szerencsére a résztvevők nagy része meglepő politikai érettségről tanúskodott, hallgatott az okos szóra, így az átalakulás a demokratikus forradalom szabályai szerint, de vér nélkül játszódott le.

A Mezőkövesden történtek sok szempontból tipikusak. A forradalmat itt is megpróbálták a kommunisták kezükben tartani. Felbiztattak jóhiszemű embereket, hogy álljanak a mozgalomba, és védjék az ő bőrüket. Ez Mezőkövesden teljes sikerrel járt. Bár egy nemzetőrt lelőttek, s a község tele volt fegyverekkel, a közeli Cserépváralján a legutáltabb funkcionáriusoknak sem lett semmi baja. De a tömegek már nem egy jobb kommunista rendszert akartak a régi helyett, hanem teljes átalakulást és ezt, ha akartuk volna sem tudtuk volna megakadályozni. Mint ahogy azt sem, hogy a törvényes magyar miniszterelnök felhívására az országot letipró tankok ellen a fegyveresek felvegyék a harcot. Számomra a becsület megkívánta, hogy bár fegyvert nem fogtam, a támadókhöz csatlakoztam. Ezt segítette az az érzés, hogy ha külföldi segítséget nem kapunk, mindenképp el vagyunk veszve. Azt nem sejtettük, hogy az amerikai elnök mintegy beleegyezését adja az orosz akcióhoz .

A fegyveresek a temetőnél lőttek rá az oroszokra. Mikor látták, hogy segítséget nem kapnak, szétszéledtek. A városon áthaladó tankok három napon át többször is lőtték a várost. Civil áldozatok is voltak. Ekkor az egyik oroszul tudó társunk hírül hozta, hogy az oroszok körülfogták a várost és az ágyúk rá vannak irányozva. Eddig gondoltam, hogy az „elvtársak” akik ezt a nagy bajt ránk zúdították majd átveszik az olyan nagyon sajnált hatalmat. De továbbra is lapultak. Nem volt mint tenni, kimentünk az oroszokhoz. Megígértük, hogy összeszedjük a fegyvereket, megszűnik a lövöldözés, vonuljanak el. Ezt meg is tették. Áthaladtak a városon, nekünk előttük kellett menni motorral, és közben a géppisztolyok ránk voltak irányítva. A fegyvereket azonban a lakosság nem hozta be, beledobálták a patakba, onnan szedtük össze.

Bár az oroszok is, Kádár is amnesztiát ígértek, természetesen ezt nem tartották be. December 15-én letartóztattak Jászládányon, majd Egerbe vittek. Kihallgatásomat a tiszakécskei tüntetők közé lövető Gyurkó tábornok vezette. Előtte pisztoly, a hatalom jelképe. Jobb oldalán egy ávos százados, aki arról panaszkodott, hogy három napja nem aludt, mert Szolnokon a rólam szóló jelentéseket kellett tanulmányoznia. Másik oldalon egy őrnagy ült. De jelen voltak a levitézlett, de az orosz beavatkozás folytán előkerült funkcionáriusok is. A tábornok azzal a kérdéssel fordult legelőször is hozzám, hogy kivel beszéltem telefonon a tüntetés előtt? Mikor nem emlékeztem rá, ő hozta eszembe, hogy a párttitkárral. Honnan tudhatott erről? Valószínű, hogy Rákosiék az egész országot behálózták külön telefonvonalakkal, amelyek segítségével gyorsan kapcsoláshoz jutottak, beszélgetéseket tudtak lehallgatni. Ez volt a K vonal, aminek létét erősen tagadták.

A kihallgatáson úgy beszéltek a párttitkárról, hogy azt gondoltam, odaültetik mellém. Az ott lévők ugyanis a nép által érdei ávosoknak csúfolt kommunisták voltak, akik nem igyekeztek kapcsolatot teremteni a forradalmárokkal, hanem bujkáltak, s csak az orosz beavatkozás után kerültek elő, amikor már akasztani lehetett.

1957. március 15-én kezdődött a perünk. Bár a kihallgatandó tanúk között nem szerepelt a párttitkár, kedves meglepetésként mégis behívták. Persze úgy beszélt, ahogy előírták neki és többek között a telefonbeszélgetést is letagadta. Én hivatkoztam az első kihallgatásomat vezető tábornokra, és azt a megjegyzést tettem, hogy beszélgetésünket az ÁVÓ lehallgatta, tehát kár tagadnia. Az ügyész erre magából kikelve kiabálta, hogy ezt én honnan veszem. Honnan tudta volna a tábornok úr, mielőtt

én csak egy szót is szólhattam volna? Válaszoltam neki. Nézték azután a kihallgatás jegyzőkönyvét, de azt nem úgy vették fel, ahogy a valóságban lejátszódott. A per folyamán tehát - ez is tipikus - Koleszár párttitkár úr erősen letagadott. De ha nem tette volna, sem ért volna sokat. Előre el volt itt minden határozva. Dobi István köztársasági elnök fogalmazta meg jól, amikor azt mondta a feleségemnek, aki elment hozzá, hogy segítségét kérje: - Tudom, hogy a maga férje nem tett olyat, amivel a halálbüntetést érdemelte volna. De mégis ő van a legnehezebb helyzetben, mert ügyvéd. Ebben a perben is, meg a többiben is munkások voltak a főszereplők, azokat kell elítélni, úgyhogy valósággal vadászunk nyilasokra, értelmiségiekre és más effélékre, hiszen milyen ellenforradalom az, amit a munkások csinálnak?

Először halálra ítélték, majd három hónapi halálbárka után életfogytiglant kaptam. A börtönévek különösen az első időkben voltak súlyosak. Cipész műhelyben dolgoztam, akadt bizony olyan év, hogy még levelet sem írhattam vagy kaphattam. Jobbra fordult a sorsom, amikor a váci börtön fordítóirodájára kerültem. Itt érdekes és szép munkát végeztem az ország szellemi elitjének a társaságában. Olyan emberekkel kerültem ismeretségbe, mint Bibó István, Mérei Ferenc és a Nagy Imre per életben maradt tagjai. Különösen szerettem Bibó Istvánnal beszélgetni, akinek koncepciója rendkívül tetszett nekem. Sokat beszélünk a népfőiskolai mozgalomról, a felnőttképzésről. Bibónak nagyon tetszett az az elképzelésem, hogy a népfőiskolás mozgalomba előadóként be kellene vonni az egyetemi hallgatókat, főleg a közgazdászokat, hogy az egyetemi tanárok szájából elhangzottak minél gyorsabban és szélesebb körben elterjedjenek.

Kiszabadulásom után rendőri felügyelet alá helyeztek, azzal az indoklással, hogy tartani lehet attól, hogy nem leszek hajlandó beilleszkedni a becsületes emberek társaságába. A jászladányi rendőrségen utasítottak, hogy jelentkezzem a helyi termelőszövetkezetbe, ahol könyvelőként alkalmaznak. Ezt nem vállaltam el, részben mert nem értettem ehhez a mesterséghez, részben pedig nem tartottam veszélytelennek a dolgot. Ugyanis arra nem lett volna lehetőségem, hogy az esetleges szabálytalanságokat kiküszöböljem, de bűnbaknak kiválóan alkalmas lettem volna.

Ezért inkább a szolnoki kertészeti vállalatnál kerestem alkalmazást. Derék igazgatója, Szakál József azonnal felvett segédmunkásnak, amiért a rendőrségtől alapos fejmosást kapott. A jászladányi rendőrparancsnok is szemrehányást tett, hogy nem akarom a termelőszövetkezetet segíteni, és ezért nem tudja megszüntetni a rendőrségi felügyeletet. Megnyugtattam, hogy csak ügyeljenek nyugodtan, engem nem zavar. Utazásra úgy sincs pénzem, kocsmába nem járok. Nyugdíjazásomig csak fizikai munkán túrtak meg, annak ellenére, hogy 1964-ben lettem a szakmunkásvizsgát, majd később a kertészeti technikusit is, mindkettőt kitűnő eredménnyel. Évtizedekig hátrányos megkülönböztetésben volt részem. Ettől sokszor a családom sem mentesült. Az utolsó ilyen kirívó eset 1986-ban történt. Hamis ürüggyel beidéztek a rendőrségre, orrom alá dörzsölték, hogy barátaim közül kikkel szoktam találkozni, figyelmeztettek, hogy 1956-os forradalom harmincéves megünneplésére nehogy valamit tegyek.

Érdekes véletlen, hogy feleségemet, aki akkor már mint nyugdíjas dolgozott az egyik iskolánál, két hét múlva elküldték azon a címen, hogy egy élsportolónak kell a helye. Csaknem egész életünk reménykedésben és az üldözésben telt el. Mégsem bántam meg soha, hogy részt vettem az 1956-os forradalomban. Ezt meg kellett tenni. Ez az esemény siettette az orosz szovjet rendszer bukását, felnyitotta a nyugati országok szalonkommunistáinak a szemét, bemutatta a második világháborúban nagy tekintélyre szert tevő Szovjetunió igazi arculatát és hozzájárult ahhoz, hogy a nyugati országok megmeneküljenek a kommunista diktatúra fenyegetésétől és az orosz befolyástól. Magyarország, ha komoly támogatást nem is kapott, kivívta a szabad világ megbecsülését.

Ezekben az években csak szűk baráti körben politizáltam. Bognár József volt kispap, kommunista miniszter minden évben összehívta Dobi István emlékére a Kispapárt néhai tagjait. Amikor már enyhülni kezdett a légkör Pártay Tivadar volt képviselőtársam, aki átélte a recski internálótábor borzalmait, javasolta, hogy engem is hívjanak meg 1981-ben erre is sor került. Felmentem a baráti kör összejövetelére. A társaság akkor még elég vegyes volt. Ott volt Futó Dezső, régi ismerősöm, aki mellém ülve azt mondta: „Nem biztos, hogy megérjük felszabadulásunkat, de mi nyugodtan nézhetünk a tükörbe, nem kell attól félnünk, hogy szembeköpjük magunkat. Kevesen vannak itt olyanok, akik ezt megtehetik.” Ugyanis akkor még éltek és ott voltak azok, akik önző érdekeiket követve a kommunisták kiszolgálóivá lettek.

1988. október utolsó szombatján is összegyűltek a Kispapárt volt képviselői és tisztségviselői. Elhatároztuk, hogy új szervezetet hozunk létre Kovács Béla emlékére. Ebből nem lett

semmi. De mégis összejött a társaság és a Pilvax kávéházban újjáalakult a Kisgazdapárt. Engem alelnökké választottak.

Meg kell mondanom, hogy az ötvenhatos forradalom résztvevői a rendszerváltás után sem kapták meg a megérdemelt megbecsülést. Én a Kisgazdapárt színeiben indultam a választáson. Az a párt, amelynek a legrégebbi tagjai közé tartoztam, forradalmi múltamat is figyelmen kívül hagyta, és az országos lista 25. helyére tett, ami a gyakorlatban annyi, mint ha rajta sem lettem volna.

Így hát versenyt kellett kampányolnom a fiatalokkal. Ennek során, amikor egy hívem a forradalomban való részvételemre hivatkozott, azt a választ kapta: az már régen volt. Bezzeg nem mondták ezt a kommunistákból lett szocialisták! Újra felelevenítették azokat a hazug és aljas vádakot, amelyeket a perem és elitélésem idején terjesztettek, hogy igazolják a nép előtt eljárásuk jogosságát. Ezeknek a vádaknak a valótlanágát igazolta, hogy még Kádár vészbírósága sem tudta őket rám kenni és többségüket még vádként sem hozta elő.

Mindezek ellenére sikerült ugyanis képviselőként bekerülni a parlamentbe. Céljaim a régiiek voltak. Ez a küzdelem azonban még nem történelem, hanem politika...